

férfisírban a bolygatott váz mellett, a DK-i saroknál vas lándzsahegy feküdt, a csontok közül kisméretű bronz-fibula bukkant elő. A temetőrészlet a leletek alapján Kr. u. 3. századi lehet.

A főútszélesítés 76+100–200 km-szakaszánál szarmata településrészletet tártunk fel. A gödrök többsége méhkas alakú verem, szürke korongolt és kézzel formált szarmata kerámiával. A két ház közül 4 központi oszlopos. A területen több szétdőlt kemence maradványait is sikerült megfognunk. Legérdekesebb a 110. sz. szabadtéri kemence, amelynek a felépítménye is egészen jó állapotban maradt meg, valamint hamusgödör is csatlakozott hozzá. A kemence fenéktapasztása alatt szarmata kerámia fordult elő több rétegben.

Az átvezetés ÉK-i és az útsatlakozás „B” ágának területén nyitott 2509 m²-es felületen szarmata-késő szarmata település intenzív részletét tártuk fel. Az 56 telepobjektum többsége árok, árokrészlet és gödör, továbbá néhány szabadtéri kemence és ház. Kiemelhető az objektumok közül a 260. sz. szabadtéri kemence, mely egy korábbi gödör kb. 50 cm vastag, döngölt agyagbetöltésére épült, a fenéktapasztása alá korongolt edénytöredékeket terítettek. Vékony agyagrétegekkel többször megújított padlószintet figyeltünk meg a 276. sz. házban. A ház ÉK-i sarkában egy viszonylag jó állapotban lévő kemencét tártunk fel, déli felében vasmérleg(?) töredékére bukkantunk. Központi oszlop támasztotta a 294. sz. szintén kemencés ház tetőszerkezetét, a ház fontos lelete egy áttört díszű bronz övcsat.

A lelőhelyrész északi részén tártuk fel a 31. sz. késő szarmata sírt: bolygatott női váz, a lábánál piros festett tálka, mindkét csuklóján bronz karperec, a medence környékén vas övcsat, a vállánál vasfibula.

Az *Árpád-kori* telepobjektumok közül kiemelendő a 73. sz. ház. A szokványos ház padlóját többször megújították. Leletei fazéktöredékek, cserépbogrács-töredékek, S-végű bronz hajkarika és egy áttört, késő avar bronz övveret voltak.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatársak: Ecsedy István, Kovács Ágnes.

RAJNA ANDRÁS

102. Celldömölk, Vulkánfürdő

(Vas megye) Ő, Á

2005. június 6–24. között elvégeztük a megelőző feltárást a létesítendő fürdő építésének II. ütemét érintő területen. A jelenlegi kutatás alapját a 2004-ben elvégzett archeomágneses felmérés képezte, kutatóárkok és szelvények segítségével vizsgáltuk a megjelölt anomáliákat, ugyanakkor a teljes terület feltáráására nem volt lehetőségünk. Közel 326 m² felületet vizsgáltunk.

A lelőhely jelentőségét az az *Árpád-kori* (11–12. sz.) település adja, melynek központi része a 2003-ban folytatott ásatás során került napvilágra. Az idei év eredménye, hogy nagy valószínűséggel meghatározhatóvá vált a középkori falu hozzávetőleges kiterjedése, legalábbis

DDNy-i irányban. Kiemelkedő a két, földbe mélyített járószintű épület, melyek feltehetően műhelyek, az előzőekben ismertté váltakhoz hasonló szerkezeti megoldásuk és méretük alapján. D–É tájolásúak, a hosszanti középtengely két végében helyezkedett el a tetőszerkezetet tartó 1-1 oszlophely, illetve az ÉNy-i saroknál figyelhető meg egy feltűnően szabályos négyzet alakú lemélyedés. Mindkét esetben a DK-i sarokban találtuk meg a kemencét, sajnos eléggé bolygatott állapotban. Leletanyagukat elsősorban a korszakra jellemző kerámiatöredékek jelentik, de kevés állatcsont is előkerült, valamint az egyik házból egy vaskés töredéke. A korszak településeire jellemző módon esetünkben is annak szélét kemencék, illetve kemencebokrok csoportja jelzi. Összesen három kemencét sikerült megfognunk, a hozzájuk tartozó hamusgödörrel, közülük kettő nagyjából egy időben lehetett használatban, a harmadik korábbra tehető. Egy másik kemence érdekessége abban rejlik, hogy összefüggően maradt gödörfalának átégett tapasztása (a beomlott boltozat betöltésben jelentkezett), valamint a keményre kiégett sütőfelület. Mindegyik kemencénél megtaláltuk a szájrészt lezáró nagyobb méretű szögletes köveket.

Rétegvizsgáló módszerrel őskori pattintott kőeszközökre bukkantunk, ugyanakkor ezek részletesebb vizsgálatára nem kerülhetett sor.

POLGÁR PÉTER

103. Csabacsúd határa

(Békés megye) Ő, Szk, Á, Kk

2005. áprilisában, szeptember–október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autópályán Békés megyei szakaszán.

Nagy-dűlő: A településtől DNy-ra mintegy 700 m-re, az ezen a szakaszon igen markáns, széles Kondoros-völgy egy éles Ny-i irányú kanyarulatának belső oldalán, a falutól DNy felé haladó dűlőúttól K-re van a 350×100 m kiterjedésű 13. számú lelőhely. Terepbejárássunk során a topográfiai terepbejárások eredményeivel megegyezően a lelőhely nagyságához képest kevés szkíta kori és *Árpád-kori* edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely alacsony intenzitású.

Nagyráta-dűlő II.: Az előző lelőhelytől közvetlenül K-re, a Kondoros-völgy egy éles kanyarulatának külső ívén van a 600 m hosszú és 100 m széles 14. számú lelőhely. Terepbejárássunk során – összhangban a topográfiai terepbejárások eredményeivel – a nagy kiterjedés ellenére csekély számban találtunk késő középkori és őskori edénytöredéket. Mindkét korszakban alacsony intenzitású település állhatott a területen.

GYUCHA ATTILA

104. Csanádpalota határa

(Csongrád megye) U, B, Sza, A, Á, Kk

Az M43 autópályán Makó-országhatár szakasz tervezett nyomvonalának régészeti terepbejárása során a település határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Juhász-tanya: A nyomvonal 55+800–57+000 km-szelvénye között nagy kiterjedésű őskori, szarmata és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg (60. sz. lh.).

Az autópálya 55+900 km-szelvényénél a nyomvonal 200 m széles sávja keresztezi a Csanádpalotáról az országhatárhoz vezető kövesutat. Ennek Ny-i oldalán, az úttól mintegy 100 m-re egy, a környezetéből alig kiemelkedő, É–D irányú dombhát található. A dombhát része egy összefüggő, medrekkel és magasabb gerincekkel tagolt folyómeder által alakított földrajzi egységnek. Ezen a tagolt felszínen halad keresztül a nyomvonal egészen az 57+000 km-ig, ahol is keresztezi a Krakk-ér medrét. A Krakk-ér széles medre itt torkollik össze a Csanádpalotai-érrel, és ezzel egy és összefüggő vízrendszert alkotnak közösen. A két meder és azok lefűződött ágai tagolják a környezet felszínét.

A lelőhely nyugati vége közepes sűrűségű, majd a Juhász-tanya környezetében igen ritka, de nem szűnik meg. Az 56+500 szelvénytől jelentős mértékben megnő a felszíni leletek mennyisége. A keleti végén pedig a lelőhely igen intenzívnek mondható.

Az 57+000 szelvény előtt a Krakk-ér kis lefűződött medre keresztezi a nyomvonalat, és ebben a mederben természetesen nem lehetett régészeti leleteket találni. A meder után azonban egészen a főmederig sok kerámiát tudtunk gyűjteni.

A lelőhely nyugati végében elsősorban őskori és Árpád-kori leleteket lehetett gyűjteni. A lelőhely keleti végében pedig őskori és szarmata kori leletek voltak a felszínen.

A lelőhely intenzitása közepes. A rendkívül nagy mennyiségű kerámia mintegy 35%-a Árpád-kori, 30%-a szarmata kori, és mintegy 30%-a őskori volt. A fennmaradó kis hányadot az avar kori, és újkori töredékek tették ki.

Elsősorban a 200 m széles sáv bal oldalán és a tengelyben kerültek elő a leletek, a tengelytől jobbra lényegesen kevesebbet gyűjtöttünk.

A fellelt lelőhely egyértelműen azonosítható a Csanádpalota 14. sz. lelőhellyel, melyet megtalálójá kora vaskorra (?) (Hallstatt A-B, Hallstatt B-C), a szarmata-, avar-, és Árpád-korra keltezett.

A nyomvonal tengelyétől északra, mintegy 250 m-re az ELTE által készített légi fotókon és a topográfiai térképeken is egyértelműen látszik egy kör alaprajzú terület. Ennek északi oldala a Krakk-ér partjához csatlakozik. Nyugati, déli és keleti oldalán egy 20–25 m széles mélyedés fut körbe. A mélyedés keleti vége összeköttetésben van a Krakk-ér vízrendszerével. A mélyedés szélessége és mélysége állandó. Mélysége a környezettől mintegy 1,5 m-rel van lentebb.

A mélyedés belső oldalán, annak körbefutó partján egy mintegy 8–10 m széles sárga agyagos sáv figyelhető meg, amely ugyancsak teljesen körülöleli a kör alakú területet. A légi fotón és a helyszínen is egyértelműen tapasztalható, hogy a mélyedés és a sárga agyagos sáv egymással párhuzamosan futva veszi körül a területet. Mivel egymástól elválaszthatatlanul jelentkeznek, úgy véljük, hogy a keletkezésük is egymáshoz kapcsolódik. Azt

feltételezzük, hogy a mélyedés tudatos emberi tevékenység következtében jött létre. Ennek eredményeképpen a Krakk-ér mentén egy kör alakú bezárt területet kaptak az építők, melyet a mederből nyert vízzel zártak el a külvilágtól. A vizesárok ásása során kitermelt földet az árok belső oldalán halmozták fel, felsáncolták a földet. Ez a felsáncolt sárga agyagos föld néhol még ma is érezhetően magasabban van, mint a bezárt terület magassága.

A légi fotók, a topográfiai térkép és a felszín morfológiája alapján azt feltételezzük, hogy az észlelt jelenségek egy földvár elemeit (sáncárok, sánc, belső vár) jelzik. Feltevésünket erősítheti az a tény, hogy a bezárt terület belsejében zömmel őskori, azon belül is középső bronzkori leleteket találtunk.

Kis-ugar: A nyomvonal 55+100–55+400 km-szelvénye között közepes kiterjedésű őskori, szarmata kori és Árpád-kori település felszíni nyomai mutatkoztak (59. sz. lh.).

Az autópálya 55+100 km-szelvényénél a nyomvonal és annak 200 m széles sávja keresztezi a Nagylak felé haladó vasutat és az azzal párhuzamosan futó Élővíz-csatornát. Ezek keleti oldalán egy szabálytalan alakú dombhát található, amely alig-alig emelkedik ki a környezetéből. Ezen a dombháton terül el a lelőhely. A kis mennyiségben gyűjtött leletek között pontosabb korszakolásra nem alkalmas őskori, néhány egyértelműen szarmata kori (Kr. u. 2–4. sz.), két Árpád-kori, és néhány késő középkori mázas edénytöredék, illetve cseréppipa volt.

Országhatár: A nyomvonal 57+150–57+700 km-szelvénye között nagy kiterjedésű, közepes intenzitású őskori, szarmata és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg (61. sz. lh.).

Az autópálya az 57+100 km-szelvényben keresztezi a Krakk-ér É–D irányban folyó széles medrét. A folyón áthaladva a nyomvonal merőlegesen fut a folyó magaspártjával egészen az országhatárig.

A jelölt szakaszon eltérő intenzitással lehetett leleteket gyűjteni. A bejárat sáv déli felében, és a sávától délre található, a környezetéből kiemelkedő dombháton elsősorban őskori, és szarmata kori (Kr. u. 3–4. sz.) töredékeket találtunk.

A bejárat sáv bal oldalán, és a sávától É-ra a leletek nagy többségét az Árpád-kori töredékek tették ki. Őskori töredékeket ezen a részen már nem lehetett találni. Az Árpád-kori lelőhely nemcsak a bejárat sávra terjedt ki, hanem az attól É-ra elhelyezkedő, a folyómederrel párhuzamosan futó, szabálytalan dombhátra is. A nyomvonalról É-ra a leletek elsősorban a meder menti részen kerültek elő, míg a nyomvonalról D-re, attól távolabb is sok tárgyat találtunk.

A nagy mennyiségű lelet kb. 40%-a Árpád-kori, a másik 40%-a szarmata kori edénytöredék volt. Jelentős mennyiségben (kb. 20%) találtunk középső bronzkori edénytöredékeket.

A lelőhely egyértelműen azonosítható az alábbi régészeti lelőhelyekkel: Csanádpalota 17., 18., 19.

Sulyok-tanya: A nyomvonal 54+400–54+600 km-szakasza között nagy kiterjedésű, de alacsony intenzitású

szarmata kori település felszíni nyomait találtuk meg (62. sz. lh.).

A Sulyok-tanya környékén a nyomvonal lapos, alig tagolt felszínen halad. A jelzett szakaszon déli és keleti irányból a környezetéből alig kiemelkedő, tagolt vonalú dombhát található, melyen viszonylag nagy felületen találtunk nagyon ritka intenzitású szarmata kori (3–4. sz.) településnyomokat.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sós-kuti Kornél, Wilhelm Gábor régészek (MFM); Benedek András, Pópity Dániel, Sáty Emese, Tompa György régészhallgatók (SZTE); Katona Sándor, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

105. Csány, Kétszékház-dűlő I.

(Heves megye) B, Sza

2005 második felében kezdtük meg Mezőszemere és Boldog között a megyét K–Ny-i irányban átszelő termékezetek leletmentő ásatási munkáit. Az árkokat 5 m szélességben kutattuk és dokumentáltuk.

Ezen a lelőhelyen is túlnyomórészt a Kr. u. 2–3. századra keltezhető császárkori szarmata és kevés számú késő bronzkori leletanyag fordult elő.

Munkatársak: Földi Valéria kultúr-antropológus, Kelemen Péter történész, Szeredi István ásatási technikus, Végh Henrik média technikus, Bíró Péter, Bíró Ádám régészhallgatók, Varga Emese, Tóth Zsolt főiskolai hallgatók, Csillag Tamás, Erdész Ede, Kovács János.

FODOR LÁSZLÓ

106. Csány, Kétszékház-dűlő II.

(Heves megye) U, R, Sza

A lelőhelyet a Tiszaújváros–Százhalombatta vezetékaszakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások során fedeztük fel a Csányról DNy-ra kivezető földút és a gázvezeték találkozásánál. Errefelé kisebb-nagyobb dombok és mélyedések váltják egymást. Lelelőhelyünk is egy kisebb kiemelkedésre és annak lejtőire terjed ki.

A 2005 őszen végzett megelőző feltáráson 7 objektumot figyeltünk meg (köztük néhány újkori beásást is).

Egy gazdag leletanyagú középső rézkori település maradványa képezi a lelőhely legjellemzőbb korszakát. A nagyméretű szabálytalan alaprajzú gödrökben elsősorban az állatcsontok domináltak. Az itt feltárt egyetlen zsugorított csontvázas temetkezés is valószínűleg ebből a korszakból származik.

A lelőhelyen emellett újkőkori és szórványosan szarmata kori leletek is előfordultak, ám jóval szerényebb mennyiségben. A körárkokból ítélve egy szarmata kori temető jelenléte sem zárható ki, még annak ellenére sem, hogy ilyen korú sírt nem találtunk a nyomvonalban.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

107. Csány, Miklós-dűlő I.

(Heves megye) LT

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárásakor vált ismertté a lelőhely. Csány DK-i határában, a Bordás-tanyától kb. 250 m-re Ny-ra található, egy kisebb dombocskán.

2005 novemberében a 455 m hosszan és 5 m szélességben lehumuszt felületen közel 70 objektumot tártunk fel. Ezek közül 5 nagyméretű kelta ház volt, a hozzájuk tartozó tárológödrökkel. A sűrűbb településrészeket viszonylag mély árkok választották el egymástól. A település központja szelvényünk középső részével esett egybe, ahol is egy kisebb dombhát húzódik. Ezen a területen helyezkedtek el a házak. A házaktól biztonságos távolságra, szelvényünk K-i részén sikerült feltárnunk egy téglalap alakú fémmegmunkáló műhely maradványait, amelyből nagy mennyiségű csiszolt homokkő töredéke került elő. A számtalan cölöplyuk megléte is jól illeszkedik a terület településszerkezetébe. A nagy kiterjedésű telep valószínűleg jóval túlnyúlik a feltárt területen.

DANYI JÓZSEF

108. Csehimindszent, Kishegyi út

(Vas megye) Kö, Kk

A 2005. szeptember 7-én végzett terepbejárásán elsődlegesen a fejlesztésre és belterületi bővítésre szánt területeket vizsgáltuk. Egy új lelőhelyet regisztráltunk.

A Kishegyi úton, a falu régi szőlőültetvényes területén egy nagyobb plató É-i nyúlványának K-i oldalán találtunk középkori és késő középkori telepnyomokra utaló leleteket. Ezek egy jól körülhatárolható 100×100 m-es részen szóródtak szét.

ILON GÁBOR

109. Csesznek, vár

(Veszprém megye) Kk

A cseszneki várban 2005-ben az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ végzett falkutatást és ásatást. A falkutatás során lehetőségünk volt állványról vizsgálni és felmérni azokat a részleteket, melyekre eddig nem nyílt mód. Sikerült egyértelműen meghatározni a felső vár első, egyszintes kőfallal övezett periódusának falkoronáját, igazoltuk az É-i oldal késő középkori zárt erkélyének létezését és felmértük maradványait, a Ny-i traktuson újkori magasítást mutattunk ki, mely a korábbi pártázatos lőrészek átboltozásával járt, azonosítottuk a barokk korban újra átalakított nyílásokat.

Az ásatás során a K-i traktus középkori lépcsőalapozásának tisztázása mellett újabb, az Árpád-kori várhoz kapcsolható falrészletet találtunk.

A felső vár É-i falszorosában és annak bejáratánál hitelesítettük az 1967–69-es ásatások eredményeit. A felső vár É-i falszorosának első periódusú zárófalát, az ahhoz vezető hidat vagy lépcsőt tartó pillért és ennek kö-